

TYRINĖJIMO MENAS VILNIUJE

REKOMENDACIJOS UGDANTIEMS PENKTOKUS

Šios rekomendacijos yra paruoštos pagal 2020-2021 m.m. asociacijos „Kūrybinės jungtys“ šešiose Vilniaus miesto savivaldybės mokyklose įgyvendintą programą „Tyrinėjimo menas Vilniuje“.

Esminis programos „Tyrinėjimo menas Vilniuje“ tikslas – padėti mokiniams ir mokytojams įgyvendinti gilų mokymosi procesą, kuris stiprina kūrybingumą ir kritinį mąstymą, žinių pritaikomumą ir išliekamumą, padeda sukurti dialogu, bendradarbiavimu pagrįstus santykius, stiprinti bendruomeninius ryšius mokykloje.

Esminis principas, kuriuo veikė visi mokyklose vykę unikalūs projektai buvo partnerystė ir bendradarbiavimas tarp mokinių, mokytojų ir įvairių kūrybinių sričių praktikų.

Programos uždaviniai:

1. Bendrojo ugdymo procese ugdyti šiuos esminius XXI-ojo amžiaus mokinių gebėjimus: **kūrybingumą ir kritinį, savarankišką mąstymą.**
2. **Stiprinti mokytojų kompetenciją** kurti gilų, į kūrybingumą ir kritinį mąstymą orientuotą mokymosi procesą, pagrįstą atviru, dialogišku, bendradarbiaujančiu santykiu; kurti ir išbandyti integruotus, tyrinėjimu, kūryba ir problemų sprendimu pagrįstus ugdymo metodus; pasitelkti įvairias medijas, miesto erdves ir kitus prieinamus resursus.
3. **Stiprinti bendruomeninius ryšius** mokykloje, mokytojų kolegialumą, padėti spręsti su penktų klasių mokinių adaptacija, re-emigrantų integracija susijusius iššūkius.

Tam, kad rekomendacijos būtų aiškesnės, svarbu suvokti, kad intervencijas atliko ir su kiekviena iš šešių mokyklų dirbo po du asociacijos „Kūrybinės jungtys“ apmokytus, skirtingų kūrybinių profesijų atstovus (vėliau tekste – „kūrėjai“), kurie kartu su mokytojais ir mokiniais kūrė unikalius tik mokyklos, mokinių ir mokytojų mokymosi poreikius atliepiančius ir mokymosi iššūkius sprendžiančius projektus. Kiekvienas projektas integravo kelių ugdymo dalykų temas, kritinio mąstymo ar kūrybingumo (ar jų aspektų) ugdymą ir kūrybos, tyrinėjimo procesus. Nors visi projektai turėjo bendrą struktūrą, kiekvienoje mokykloje buvo sukurti ir įgyvendinti unikalūs gilias kūrybiško mokymosi procesai: nuo „Matematikos skaičių miestelio“ knygos kūrimo ar „Kūrybinio poilsio erdvės“ mokykloje įrengimo iki pagalbos fondo „Help light“ gyvūnų prieglaudai sukūrimo bei virtualių kelionių po pasaulį.

Visi mokymosi procesai nebuvo linijiniai. Jie buvo daugiasluoksniai, gyvi, pačių dalyvių įtakojami procesai, įtraukiantys į save įvairius ir giliam mokymuisi svarbius aspektus: gilesnį tarpusavio mokytojų bendradarbiavimą, kūrybingumo ir kritinio mąstymo kompetencijų ugdymą, žinių panaudojimą ir taikymą kūrybiniuose, praktiniuose procesuose, patikėjimą mokinio galiomis, miesto erdvių ir nuotolinio mokymosi galimybių panaudojimą, platesnės bendruomenės (tėvų, svečių ir kt.) įtraukimą į mokymosi procesus, mokyklos mokytojų bendruomenės telkimą ir naujų mokytojų integravimą bei kitus elementus. Svarbus visų projektų aspektas buvo tai, kad visi jie vyko karantino metu, todėl stipriai pagilino mokytojų ir mokinių nuotolinių mokymosi platformų ir medijų raštingumo žinias ir įgūdžius.

Nors procesai buvo įvairiapusiški ir nevienalyčiai ir būtų galima kalbėti apie skirtingas temas ar aspektus, šiame dokumente akcentuosime darbo su **penktų klasių mokiniais** iššūkius ir specifiką.

Kadangi visuose mokyklų projektuose dalyvavo tik penktų klasių mokiniai, įvykdžius projektus galima įžvelgti tam tikras tendencijas, kurių pagalba ir galime formuluoti šias rekomendacijas. **Rekomendacijos yra skirtos kitiems ugdytojams, norintiems kurti gilesnius mokymosi procesus penktų klasių mokiniams ir norintiems spręsti darbo su penktokų ar naujai suformuotos klasės problemomis ir iššūkiais.** Tokiais kaip:

- vaikai mažai pažįsta vieni kitus, dėl to nesijaučia saugiai ir neįsitraukia į mokymosi procesus;
- susiskaldymas klasėje ir pasiskirstymas į konfrontuojančias grupes. Patyčios ir sudėtinga santykių dinamika;
- nesilaikymas ar nesuvokimas bendros mokymosi kultūros;
- vaikų su specialiais ugdymo poreikiais integravimas į klasės procesus.

Kaip po projekto pabrėžė vienos klasės auklėtoja: „Šie penktokai buvo mano nauja klasė ir toks procesas man leido pamatyti klasę daug giliau. Suvokti, kokie iš tikrųjų yra vaikai, užmegzti gilesnį kontaktą, nes aš su šia klase keliausiu gal ir iki 12 klasės. Supratau, kaip mes galime kartu mokytis ir gyventi toliau.“

Tad kas gi galėtų padėti ugdytojams, bandantiems organizuoti ir kurti mokymosi procesą penktų klasių mokiniams? Atsakome remdamiesi projekto patirtimi.

1. BENDROS TEMOS IŠGRYVINIMO SVARBA IR NAUDA

Ypatingai pasiteisinęs dalykas dirbant su mokiniais buvo kryptingos pastangos giliau pažinti mokinius ir surasti bendrą, visiems rūpinčią temą. Projektų pradžioje visi kūrėjai kartu su mokytojais dėmesingai kūrė santykį su mokiniais ir pateikė jiems veiklas ir užduotis, kurių pagalba galėtų kuo geriau išgirsti **vaikų balsą**. Čia buvo svarbu išgirsti kuo didesnę kiekį mokinių ir kuo nuoširdesnių ir unikalesnių jų nuomonių. Įsiklausymas į „vaikų balsą“ buvo vienas iš svarbiausių aspektų sėkmingiems mokymosi procesams. Bandant išgirsti, kas iš tikrųjų įdomu mokiniams, kuo jie gyvena, apie ką jie nori šnekėtis, dalintis, kurti, leido mokytojams ir kūrėjams ne tik geriau suprasti vaikus, kurti betarpišką, lygų santykį, bet ir užčiuopti bendrą klasės santykių dinamiką, pamatyti, kurie mokiniai laisvai reiškiasi, kuriuos mokinius reikia padrąsinti, suvokė kaip mokiniai mąsto ir kokias kompetencijas (kūrybingumą ar kritinį mąstymą) reikėtų ugdyti.

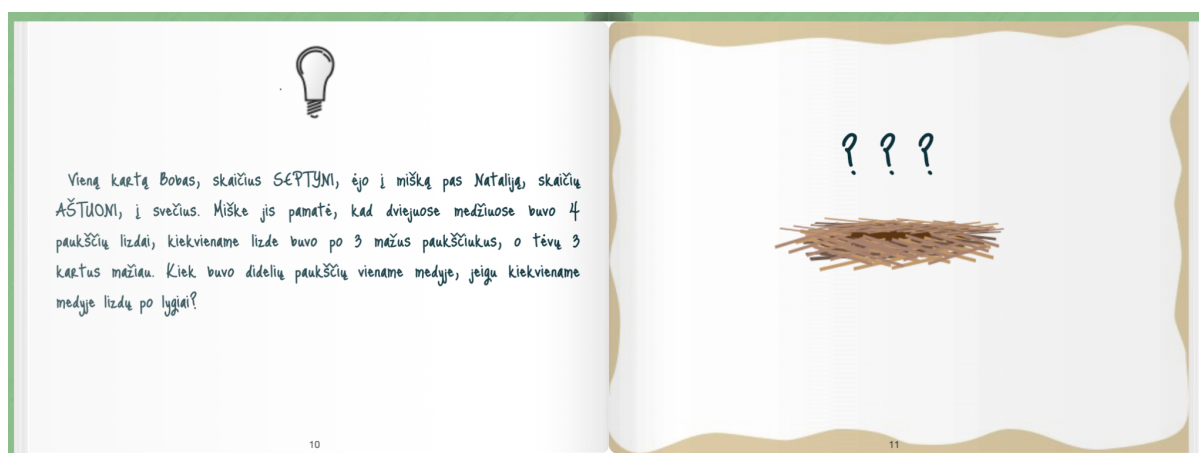
PASTABA: Ugdytojams labai svarbu įsiklausant į mokinių balsą neužgožti proceso savo įsivaizdavimais. Labai svarbu būti sąmoningais, kad dirbame su mokinių vidiniais turiniais, kartais jautriomis temomis, todėl labai svarbu leisti mokiniams iš tikrųjų pabūti proceso šeimininkais. Tai leidžia mokiniams giliau įsitraukti ir būti kuo labiau motyvuotais viso proceso metu. Kai ugdymo procesas grindžiamas išskirtinai mokytojų siūlomomis turiniu, mokiniai jaučiasi negirdimi ir sunkiau įsitraukia į mokymąsi.

Vėliau, kartu su mokiniais sutarus ir išsigryninus bendrą projekto temą, galima galvoti, „ką mes norėtume sukurti?“ ir „kaip mūsų mokomieji dalykai integruojasi į šį projektą?“ Paprastai vienos temos išgryninimas duoda labai daug galimybių skirtingų dalykų mokytojams integruoti savo mokymosi turinį į bendrą kūrybinį procesą.

Aušrinė Balkaitytė (kūrėja): „Turėti moksleiviams aktualių temų (gyvūnai, žaidimai, hobiai, pasakos, t.t.), jungiančių kuo daugiau mokomųjų dalykų, leidžia labiau apjungti mokomuosius dalykus, parodyti jų tarpusavio ryšius, o patį mokymosi procesą leidžia pajavairinti kūrybingesniais sprendimais, sužaidybinti mokymąsi.“

1. 1. Temų pavyzdžiai

Pranciškaus Skorinos gimnazijoje vaikai su mokytojomis ir kūrėjais nusprendė – „mes kartu kuriame knygą“. Mokytojos kartu su kūrėja pasiūlė, o mokiniai pritarė, kad knyga bus apie „Matematikos skaičių miestelį“. Vėliau ugdytojoms buvo labai paprasta tai susieti su lietuvių, matematikos ir dailės mokomaisiais dalykais. Panaudodami skirtingus reikalingus žodžius vaikai kartu su lietuvių kalbos mokytoja kūrė ir užrašinėjo istorijas. Su matematikos mokytoja kūrė mįsles (uždavinius) knygai. O dailės pamokose ieškojo knygos vizualinių sprendimų.

Pranciškaus Skorinos gimnazija. Knyga „Skaičių istorijos“.

Šiais mokslo metais buvo populiaru kelionių tema. Poroje mokyklų pradėjus bendrauti su vaikais paaiškėjo, kad penktokai, norėjo ne sėdėti mokykloje, o keliauti. Taip „Žaros“ ir Vasilijaus Kačialovo gimnazijų projektuose galiausiai visas mokymosi turinys buvo integruotas į „bendrą klasės kelionę“. Nors dėl pandemijos viskas vyko nuotoliniu būdu, tai dar labiau pajvairino kelionių galimybes.

Pavyzdžiui, „Žaros“ gimnazijoje kūrėja Karolina Žernytė su mokytojomis ugdymo procesą sudėliojo taip, kad kiekvieną susitikimą mokiniai „atkeliaudavo“ vis į naują „salą“. Kadangi projekte dalyvavo lietuvių kalbos ir „gamta ir žmogus“ dalykų mokytojos, tai salos įgavo savo pavadinimus – „Sveikos mitybos“, „Pojūčių“, „Virškinimo trakto“, „Muzikos“ ir t.t. Kiekvienoje pamokoje visos mokytojos integruodavo savo dalyko turinio padiktuotus uždavinius, pavyzdžiui, mįslių kūrimą, diskusijas, žodžių (daržovių) įrašymą į paruoštas užduotis ir pan. Vėliau, apkeliavus skirtingas salas, mokiniai grupėmis kūrė savo *stop-motion* filmukus („sustabdytas kadras“ – animacijos technika, kurios pagalba fiziškai manipuliuojami objektai atrodo lyg judantys, video kuriamas iš atskirų nuotraukų) apie apsilankymą ir skirtingose salose sutiktus veikėjus. Į kūrybos procesą neretai buvo įtraukiami ne tik kiti klasiokai, bet ir penktokų namiškiai, tėvai, broliai ar sesės.

Panašūs procesai buvo kuriami ir V. Kačialovo mokykloje, tačiau ten mokytojai ir mokiniai keliavo ne po sukurtas salas, bet po „Google Earth“ žemėlapyje esančias vietas. Integruodami mokymosi turinį, mokiniai komandomis kūrė istorijas, piešė žemėlapius, kūrė ir sprendė akrostikus ir galiausiai turėjo sukurti savo naujų kelionių maršrutus.

KŪRYBINĖS
JUNGTYS

Pasiruošimas „kelionei - ekspedicijai“

Savarankiškai kūrė savo oro balionus ir atlikinėjo lietuvių kalbos užduotį galvodami žodžius iš šaknies kel.

Susikūrėme savo ekspedicijos logotipą ir bendrą oro balioną.

Logotipo kūrime atspirties taškas buvo vienos mokinės kurtas oro balionas.

Vanessa Sester

Tyrinėjimo menas

Vasilijau Kačialovo gimnazija. Mokinių kurti logotipai „Kelionei-ekspedicijai“.

Kita šiais metais populiari tema – gyvūnai. Nežinia, ar dėl penktokų amžiaus specifikos, ar dėl to, kad mokydami nuotoliniu būdu mokiniai per kompiuterius turėjo galimybę vieni kitiems parodyti savo naminius gyvūnus, bet net poroje mokyklų (Aleksandro Puškino ir „Senvagės“ gimnazijos) visus mokymosi procesus apjungė gyvūnų tema.

A. Puškino gimnazijoje projekte dalyvavo dailės, lietuvių kalbos, šokių ir kūno kultūros mokytojos. Gyvūnų tema buvo nagrinėjama įtraukus *stop motion* filmukų kūrimą, gyvūnų piešimą ir tapymą, pasakų kūrimą, gyvūnų judesių nagrinėjimą, šokių kūrimą ir pan.

O „Senvagės“ gimnazijoje mokytojai kartu su mokiniais ir kūrė ir kūrė gyvūnų pagalbos foną „Help light“. Per tokį visapusišką ir pilietišką procesą lietuvių ir anglų kalbos, dorinio ugdymo bei muzikos mokytojos rado puikias progas integruoti savo mokomų dalykų temas. Įkūrus fondą, vaikai domėjosi ir tyrinėjo gyvūnų prieglaudos poreikius ir situacija, turėjo apibendrinti duomenis,

fotografavo, kūrė autorines raides fondo plakatui, kūrė tekstus, mobiliąja programėle įgarsino prieglaudos gyvūnų, ieškančių namų, nuotraukas, rimavo, kompiuterine programa kūrė ritmą ir repavo apie norą padėti benamiams šunims ir katėms.

Kaip rašo kūrėja Marija Korenkaitė: „Bendrumo ieškojimas mažų žaidimų forma, vaikams rūpimos temos įpynimas į mokymo procesą (mūsų tema buvo gyvūnai), darbas skirtingose grupėse, kad vaikai turėtų galimybę pabendrauti su kuo daugiau savo klasės mokinių, nuosekli elgesio, bendravimo ir bendradarbiavimo refleksija, bendrų įvykių, švenčių kūrimas, saugios atmosferos (turi būti užkirstas kelias patyčioms) kūrimas leido kalbėtis su vaikais, kartu kelti tikslus, klausti jų nuomonės, kaip susidraugauti, tapti vieningesniais – kad jie pasijustų įgalinti ir patys už tai atsakingi.“

„Senvagės“ gimnazija. Mokinių išvyka į Tautmilės gyvūnų prieglaudą.

1. 2. Kaip dirbti su tema?

Apibendrinant „bendros temos“ principą norisi pasakyti, kad kartu su mokiniais išsikėlus kelių dalykų mokymąsi apjungiančią, bendrą temą, tam, kad tai būtų gyvas ir nepaviršutiniškas procesas svarbu būti atidiems ir nuolatos tikrintis su dalyviais „ar tai mums vis dar aktualu, įdomu?“ Jeigu tema „stringa“, refleksijų ir pokalbių pagalba galima temą permąstyti arba imtis naujos. Kad tema būtų kuo

naudingesnė ir nebūtų „nuobodi“, labai svarbus ir temos vystymas, mokymosi procese „keliaujant su tema“ nebijoti nuolat tikrintis, tyrinėti:

- Kur tema mus visus gali nuvesti?
- Kaip į tai galima būtų integruoti ugdymo turinį?
- Kaip iš to būtų galima sukurti papildomas mokymosi patirtis vaikams?

Pavyzdžiui, „Žaros“ gimnazijoje ugdytojai sugalvojo, kad penktokai, sukūrę savo filmukus, juos galės pristatyti žemesnių klasių mokiniams. Pradinukų mokytojos, ruošdamosios susitikimui su vaikais, pasiruošė klausimus ir netgi palaikymo plakatus filmų kūrėjams. Taip ugdytojai sąmoningai dirbo su vaikų saviverte.

Kaip rašo kūrėja Karolina Žernytė: „Filmukų premjera įvyko pradinėms klasėms, ir kūrėjai turėjo ne tik pristatyti filmo kūrimą, bet ir atsakyti į iš anksto negirdėtus žiūrovų klausimus. Po šios pamokos vaikai prisipažino, kad kitą kartą viešai kalbėti jau mažiau bijotų. Jiems netgi patiko duoti interviu, dalintis patirtimi, tai leido jiems save įvertinti. Jie pasijuto įdomūs, svarbūs, kūrybingi. Dabar jie klausinėja mokytojos, ar tie mokiniai norėtų daugiau sužinoti apie filmukų programėles ir siūlo juos pamokyti.“

Vilniaus „Senvagės“ gimnazijos projekto pabaigoje mokiniai kartu su mokytojais vežė surinktas gėrybes į prieglaudą, vedžiojo gyvūnus, bendravo su prieglaudos darbuotojais-savanoriais.

„Senvagės“ gimnazija. Mokinių išvyka į Tautmilės gyvūnų prieglaudą.

Marija Korenkaitė (kūrėja): „Mokiniai susipažino su savanorystės buitimi, gyvūnų istorijomis. Vaikai uždavinėjo klausimus, sistemino interviu medžiagą. Išvykoje komandomis atliko „žurnalisto iššūkį“ – filmavo interviu su darbuotojais, savo įspūdžius, fotografavo pagal temas „džiaugsmas padėti“, „švelnumas“ ir t.t.“

Baigiant „bendros temos“ principo aptarimą norime pažymėti, kad projekte dalyvavę mokytojai išbandę pamatė daug galimybių, kaip tai būtų galima naudoti ir savo klasėse ar netgi paversti bendra mokyklos mokymosi kultūra.

Rima Povilionytė (kūrėja): „Mokinių projekte dalyvaujantiems mokytojams dalinantys apie tai, kad vaikams patinka turėti daugelį dalykų jungiančią temą, kilo idėja ją išplėtoti ir pritaikyti kitoms klasėms, pvz., pradinėms, arba kitiems penktokams. T.y., pačiai gimnazijai organizuoti tokio tipo projektus. Mokytojoms kilo minčių, kaip įrankius panaudoti kitais būdais su kitomis klasėmis. Mintis turėti vieną bendrą, skirtingus mokymo dalykus jungiančią, temą – mokytojos net išsakė, kad tai leistų labiau sužaidybinti mokymosi procesą, padaryti jį labiau įtraukiančiu.“

1. 3. Mokytojų bendradarbiavimas

Turime pabrėžti, kad nors visuose vykusiuose projektuose mokytojai bendradarbiavo su kūrėjais, tačiau labai svarbus buvo ir mokytojų tarpusavio glaudus bendradarbiavimas. Tardamiesi dėl bendrų susitikimų (sesijų) turinio, kurdami bendras įtraukiančias veiklas, bei bandydami mokymosi procesą padaryti kuo nuoseklesnį, mokytojai savo kolegų tarpe atrado labai daug neišnaudotų galimybių bei kolegialų mokymąsi savo mokyklose. Kai kuriems, naujiems, tik į mokyklą atėjusiems mokytojams, tai buvo puiki proga įsiliesti į didesnę mokyklos mokytojų kolektyvą.

Kalbant apie penktokus, glaudus mokytojų bendradarbiavimas, sujungiant skirtingų dalykų temas, leidžia ir mokiniams lengviau suvokti ir perprasti mokymosi turinį bei praktines jo taikymo galimybes, kurti glaudesnę santykį su mokytoju ir labiau įsiliesti į mokymosi procesą.

Nors mokytojų bendradarbiavimo svarbai programoje „Tyrinėjimo menas Vilniuje“ skiriamas ypatingas dėmesys ir tam yra sukurtas unikalus „Mokytojų klubų“ formatas, tačiau šiose rekomendacijose, kalbėdami apie penktokų iššūkius, plačiau „Mokytojų klubų“ neaptarinėsime.

2. ĮTRAUKIOS MOKYMOSI KULTŪROS FORMAVIMAS

Drauge su vaikais išsigrininus jiems aktualią ir motyvuojančią temą, svarbu pasirūpinti ir bendro proceso kokybe, kartu su mokytojais ir mokiniais aptarti, kaip

mes ketiname dirbti ir kokie **susitarimai** mums padėtų. Visuose projektuose nuo pat pradžių buvo kuriami bendri dalyvių (mokytojų, mokinių ir kūrėjų) susitarimai, prie kurių buvo vis nuosekliai grįžtama.

Gėlė Indrė Brogienė (kūrėja): „Kiekvieną sesiją žaidėme žaidimą „susitarimų kumštis“, kas padėjo vaikams geriau įsiminti susitarimus. Kiekvienas pirštas reiškė skirtingą susitarimą: nykštys – „nepertraukinėsimė“, smilius - „aktyviai dalyvausime“ ir t.t.. Kalbėjomės, kokia nauda, kai vieni kitų klausomės.“

Kartais bendrų susitarimų/taisyklių laikymosi principinis gynimas, esant poreikiui, į procesą įtraukiant ir tėvus, gali būti naudingas ir svarbus užtikrinant kokybišką ir gilų darbą klasėje.

Marija Korenkaitė (kūrėja): „Paskutinėse sesijose supratau, kad didžiąją triukšmo dalį sukuria vienas vaikas. Susirašėme su tėveliais ir jie patys pasiūlė, kad, jei berniukas visiškai nesilaikys susitarimų ir specialiai trukdys, galime jį pašalinti iš sesijos. Nors visą laiką bandėme išverti ir atleisti jo keliamą chaosą, priešpaskutinėje sesijoje vis dėlto po trijų įspėjimų pašalinome iš sesijos. Likusi sesija praėjo nepaprastai sklandžiai. Atsisveikinimo sesijoje tas pats mokinys elgėsi neįtikėtinai pavyzdinai, buvo aktyvus, bet neužsiiminėjo sąmoningu trukdymu. Tikrai nesidžiaugiu pačiu rezultato išgavimo būdu, bet manau, kad šiuo konkrečiu atveju jam buvo labai naudinga suvokti aiškias ribas ir ryšį tarp elgesio ir pasekmės.“

Dažnai kliuvinys laikytis bendrų taisyklių yra tai, kad mokytojams ne visuomet pavyksta nuosekliai diegti tuos pačius elgesio reikalavimus kiekvienoje pamokoje. Žinoma, ir pati nuotolinio mokymo specifiška tam nepadeda. Tačiau mokytojams bendradarbiaujant ir pasitelkus nuoseklumą, tikrai galima pasiekti labai gerų rezultatų.

2. 1. Bendros kalbos kūrimas

Kadangi visose penktokų klasėse kūrybinio proceso pagalba buvo dirbama su klasės mokinių bendradarbiavimo stiprinimu, klasės bendruomenės telkimu, su pačiais mokiniais ir buvo kalbama šiomis temomis – kaip jie supranta, kas yra bendradarbiavimas, kaip jie jaučiasi klasėje, kas jiems padeda įsitraukti, kas padeda dirbti komandoje. Po komandinių užduočių buvo reflektuojama ir kartu bandoma suprasti:

- Kodėl vieniems pavyko atlikti užduotį, o kitiems ne visai?
- Kas sukliudė?
- Ką kitą kartą darytų kitaip?
- Kas dar padėtų įgyvendinti užduotį?

Nuosekliai vedamos refleksijos ir aptarimai, nors iš pradžių buvo tikrai nelengvi, ilgesnėje distancijoje davė puikių rezultatų.

2. 2. Kūrybinis darbas grupėse

Apie kūrybinio darbo galimybes ugdymo procesuose galima būtų parašyti labai daug, tačiau toliau gilinsimės į vieną aktualiausių formų, telkiant klasę bendradarbiavimui – **kūrybinį darbą grupėmis**.

The infographic is titled "Komandinis žaidimas" (Team Game) and is part of a project called "Kūrybinės Jungtys". It describes a team game where students work in groups to complete tasks on a platform. The goal is to complete tasks on the LT EN RU jamboard platform using the "KOMPASas" project. The experience involves meeting with technical issues and finding ways to complete tasks. A screenshot of a Zoom meeting shows students presenting their projects. The infographic also mentions a list of tasks created by students and a research menu.

KūRYBINĖS JUNGTYs

Komandinis žaidimas

Žaidimo tikslas
Bendradarbiaujant komandose atlikti vieni kitų kurtas užduotis LT EN RU jamboard'o platformoje, iš viso projekto „KOMPASas“ metu sukauptų žinių.

Patirtys: Žaidimo metu susidūrėme su techniniais nesklaidumais. Eigoje radome būdą kaip įveikti visas užduotis.

Kadras iš zoom susitikimo pristatinėjant savo projektus.

Mokinių sukurtų užduočių popuri | ▶

Tyrinėjimo menas

Vasilijaus Kačialovo gimnazija. Komandinių žaidimų pristatymas virtualioje parodoje „Kompasas“.

Kryptingas ir nuoseklus užduočių formavimas ir iššūkio didinimas gali mokinius sutelkti bendrai kūrybai, stiprinti jų bendradarbiavimo ir kūrybingumo įgūdžius, leisti klasėje pasijusti geriau bei išlaisvėti.

Indrė Petrauskienė (kūrėja): „Pradžioje klasei reikėjo konkrečių nuorodų, ką ir kaip daryti, nuolat pateikti pavyzdžius, nukreipti su aiškiomis nuorodomis į tam tikrą pusę. Po truputį sąmoningai to vengiau ir vaikai patys pradėjo laisviau kurti, nebijoti klysti. Vaikų mintys: „tapau kūrybiškesnis“, „išmokau nepasiduoti“, „kūrybiškai atlikau užduotis“, „patiko kurti pamokų metu“.

Kryptingas ir nuoseklus kūrybinis darbas grupėmis gali padėti spręsti vaikų su specialiaisiais poreikiais integravimo klausimus.

Marija Korenkaitė (kūrėja): „Klasėje yra 6 vaikai su specialiaisiais poreikiais. Jų grupė turi kito lygmens pratybas ir užduotis, kurias pamokų metu padeda atlikti padėjėja. Pradžioje, mokytojos nuogąstavo, kaip jiems seksis dirbti grupėse su visais klasės vaikais. Pirmose sesijose į pagalbą kviesdavome klasės padėjėjas, mokytoja Rūta nuosekliai apgalvodavo kiekvienos komandos sudėtį. Vėliau ėmėme kurti grupes automatiniu būdu, kai programa pati parenka dalyvius. Kai kurios sudėtys iš tikrųjų nesusitvarkė – konfliktavo, arba nerasdavo būdo, kaip padaryti kartu užduotį, tad keletą kartų siuntėme į komandą suaugusį žmogų. Tačiau ilgai nepastebėjome, jog vaikai vis geriau susitvarko patys ir yra pajėgūs būti visokiame sudėtyse. Net ir tokiose, kur vaikų su specialiaisiais poreikiais yra dauguma.“

Tautinių mažumų mokyklose, dirbant su lietuvių kilmės kūrėju ar mokytoju, kūrybiniai darbo grupėje procesai padeda lengviau pagerinti lietuvių kalbos žinias:

Indrė Mickevičiūtė (kūrėja): „Kalbėti balsu dar ne visiems lengva ir dėl lietuvių kalbos. Pradžioje vaikai tiesiog tylėdavo, o vėliau garsiai pasakydavo, kad nežino kažkokią žodžio lietuviškai, paprašydavo išversti mokytojų – tai parodė tam tikrą atsipalaidavimą, pasitikėjimą ir leido atvirai pasidalinti tam tikrais dalykais, drąsiau kalbėdavo lietuviškai. [...] Smagu, kad projekto metu vaikai išdrąsėjo, daugiau kalbėjo lietuviškai, galėjo klysti nebijodami to daryti, nes nebuvo vertinimo. Tokiomis sąlygomis vaikai turėjo didesnes galimybes atsiskleisti... Mokytojos pastebėjo vaikų paaukimą, kad mąstymas pasidarė gilesnis ir ypač džiaugėsi tuo, kad akivaizdžiai pagerėjo kalbos žinios.“

Karolina Žernytė (kūrėja): „Konkrečiai kalbos problemai labai rekomenduotume kūrybines užduotis, kur tekstus reikia atidžiai kurti, interpretuoti, įsiskaityti, įrašyti, suvaidinti ir t. t., nes tuomet jie ilgą laiką sukasi galvoje ir, net nesimokant mintinai, tie žodžiai natūraliai įsimena ir nusėda atmintyje. Nevengti sunkesnių užduočių, reikalaujančių atkaklumo, savarankiškumo arba šeimos pagalbos. Taip sutelkiama klasės šeimų bendruomenė. Siūlome nevengti kalbėti apie valstybines, tautines temas (mūsų atveju tai buvo sausio 13-oji), tačiau gilintis į reiškinių esmę, nepabrėžiant konkrečių įvykių (mūsų atveju – atmintis ir svarba prisiminti ir sunkius ir gerus dalykus). Labai padėjo pasikartojančios frazės – „Tyrinėjimo menas“, „Virškinimo sala“ ir t.t. Šiomis sąvokomis ir kitais, filmukuose naudojamais tekstais, prasiplėtė mokinių lietuvių kalbos žodynas (daugybę kartų teko montuoti, repetuoti, skaityti, įrašinėti ir peržiūrėti)...“

2. 3. Aiški ir kūrybiška pamokos struktūra

Kuriant bendrą mokymosi kultūrą, mokytojai pamokų metu eksperimentavo ir įsitikino, kad aiškiai suvokiama pamokos, susitikimo ar sesijos struktūra leidžia ir mokiniams lengviau įsitraukti į mokymosi procesą. Mūsų projektuose labai dažnai naudojama pamokos struktūra yra: **pamokos įvadas, pagrindinė dalis, refleksija.**

Pamokos įvadas yra skirtas mokinių suintrigavimui, temos suaktualinimui, naujų

klausimų iškėlimui ir vaikų įtraukimui į procesą. Taip pat įvadas yra skirtas lygaus santykio su mokiniais užmezgimui. Kaip rašo kūrėja Indrė Petrauskienė, dirbusi nuotoliniu būdu su sunkiai prakalbinamais vaikais:

„Kadangi vaikus buvo sunku prakalbinti, tai labiausiai naudoju metodą – prakalbinti ir kelti klausimus per vaizdus, ieškoti sąsajų tarp matomo vaizdo ir kaip tai siejasi su projekto tema. Tiesiogiai užduodami klausimai nesukeldavo diskusijos ar pasidalinimo mintimis. Tačiau radus vaizdą minčiai ar klausimui vaikams kalbėti buvo lengviau. Kalbėti per kažką jiems buvo tinkamesni kelias, keliant gilesnius klausimus. Pavyzdžiui, kartais sesijas pradėdavome nuo dėlionės, kurią parinkdavau pagal sesijos temą. Vaikai ją sudėliodavo, tada pereidavau prie klausimo, kaip ši dėlionė siejasi su mūsų tema. Tada vaikams būdavo lengviau – kalbėti per matomą vaizdą apie tam tikras temas. Dar vienoje sesijoje uždaviau klausimą „be ko neįsivaziduojate savo miesto?“ arba „koks daiktas/objektas būtina turėtų būti jūsų mieste?“

Pagrindinė dalis yra kryptingai, pamokos uždaviniams įgyvendinti sukurtos veiklos, kurios leidžia praktiškai tyrinėti, išbandyti naujus dalykus, kurti kartu. Planuojama jungiant ugdymo dalykų temas, siekiamas ugdyti kompetencijas ir tyrinėjimo, kūrybos, problemų sprendimo procesus.

Refleksija nėra žinių, ar išmokimų patikrinimas, bet mokinių ir mokytojų bendras proceso aptarimas, patirčių įvardinimas, įžvalgų apie išsikeltus mokymosi iššūkius išsakymas ir įsisąmoninimas.

Indrė Petrauskienė (kūrėja): *„Refleksijai padėjo ir „gif’ų“ naudojimas. Juos atsiųsdavo visi vaikai, kai kurie ir pakomentuodavo, kodėl būtent toks paveikslėlis atspindi jų nuotaikas.“*

PASTABA: Dažnai girdime mokytojus sakant, kad gale susitikimo praktiškai nebelieka laiko refleksijai. Tačiau norime pabrėžti, kad formuojant bendrą klasės mokymosi ir santykių kultūrą bendra refleksija yra kritiškai svarbi. Jeigu pritrūkote laiko gale pamokos, kitą kartą pabandykite pradėti nuo ankstesnio susitikimo aptarimo ir refleksijos. Jeigu kelias pamokas iš eilės nerandate tam laiko, pabandykite dar kartą peržiūrėti savo pamokos planus, kad atsirastų laiko refleksijai. Taip pat yra ir įvairių refleksijos būdų, kurie leidžia ir labai greitai pasižiūrėti, kaip dalyviai jaučiasi.

APIBENDRINIMAS

Apibendrinant rekomendacijas, norisi pasakyti, kad mūsų ilgametė darbo su mokyklomis patirtis parodė, kad kūrybiškus mokymosi procesus integruojant į kasdienę pamokų praktiką galima kurti visus įtraukiančius ir gilius mokymosi procesus. Rekomenduojame pradėti nuo įsiklausymo į mokinius ir **bendros temos** radimo, vėliau vystyti temą ir rūpintis **įtraukia mokymosi kultūra** (susitarimų kūrimu ir laikymusi, bendros mokymosi kalbos formavimu, kūrybinio darbo grupėse užtikrinimu, mokiniams aiškios pamokos struktūros laikymusi). Jei tai daroma kryptingai ir nuosekliai, kaip įsitikinome šiais mokslo metais, mokinių (penktokų) įsitraukimas į mokymosi procesus didės, gerės bendravimo ir bendradarbiavimo kokybė ir visų savijauta klasėje.

Palapsniui formuojant įtraukią mokymosi kultūrą, keliant vis sudėtingesnes kūrybines užduotis, mokiniai po truputį tampa aktyviais ir atsakingais už savo mokymąsi dalyviais. Jie kelia klausimus, tyrinėja, kuria, veikia, reflektuoja. Mokiniai atranda naujus savo gebėjimus, peržengia turėtus stereotipus, pradeda labiau pasitikėti savimi ir kitais. Mokytojai permąsto savo vaidmenį ir išbando naujus, aktualius darbo būdus, pradeda geriau suprasti ir nuosekliau domėtis mokinių poreikiais, o naujos nuostatos ir įgūdžiai integruojami į kasdienę praktiką.

Tai yra tik apibendrintos rekomendacijos, tad norime pakviesti besidominčius ir norinčius giliau patyrinėti dalyvių patirtis ir perprasti įgyvendintus procesus kreiptis į Vilniaus švietimo pažangos centrą, kad padėtų susisiekti su programoje dalyvavusių mokyklų mokytojais ir išgirsti apie viską iš pirmų lūpų.

Programoje dalyvavusios mokyklos ir kūrėjai:

- Vilniaus Aleksandro Puškino Gimnazija: kūrėjos Simona Košinskaitė (psichologija) ir Aušrinė Balkaitytė (vizualinis fasilitavimas);
- Vilniaus Pranciškaus Skorinos gimnazija: kūrėjos Dalia Klaupaitė (scenografija) ir Indrė Mickevičiūtė-Petrauskienė (klounė);
- Vilniaus Senvagės gimnazija: kūrėjai Arvydas Grišinas (mokslininkas) ir Marija Korenkaitė (aktorė);
- Vilniaus Simono Stanevičiaus progimnazija: kūrėjai Jolanta Masiulienė (projektų kuratorė) ir Martynas Garbačas (muzikantas);
- Vilniaus „Žaros“ gimnazija: kūrėjos Rima Pavilionytė (parodų kuratorė ir edukatorė) ir Karolina Žernytė (pojūčio teatro kūrėja);
- Vilniaus Vasilijaus Kačialovo gimnazija: kūrėjos Jurga Zigmantė (vadyba, projektų kuratorė) ir Indrė Gėlė Brogienė (dizainas).

2021 05 05
Vilnius